

АНАЛИЗ НА ЛИКВИДНОСТТА НА ТРАНСПОРТНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА

Мая Янкова Начкова

maianch@mail.bg

*Университет за национално и световно стопанство,
гр. София, ул. 8-ми Декември,
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ*

***Ключови думи:** транспортни предприятия, ликвидност, ликвиден риск, ликвидна криза, транспортен риск, рентабилност.*

***Резюме:** За доброто функциониране на дейността на транспортните предприятия е необходимо поддържане на ликвидността им на оптимално ниво. Ликвидността на транспортните предприятия представлява способността им във всеки един момент да заплащат своите задължения към контрагентите си без забава, както в нормална пазарна среда, така и в условията на криза – икономическа, политическа, социална, здравна, предизвикана от пандемията от COVID 19. Те трябва да поддържат адекватно ниво на ликвидност с цел погасяване на текущите си задължения в определения им срок. Поддържането на ликвидността в установените критерии позволява на транспортните предприятия да избегнат и да предотвратят настъпването на нежеланите ликвиден риск и лихвен риск.*

Въз основа на получената информация от финансовите отчети на транспортните предприятия и по-специално от Отчета за паричните потоци и от Счетоводния баланс, съставени по Националните счетоводни стандарти или от Отчета за финансовото състояние и от Отчета за паричните потоци, съставени в съответствие с Международните счетоводни стандарти /Международните стандарти за финансово отчитане се осъществява анализа на тяхната ликвидност.

Обект на разглеждане в доклада е анализа на ликвидността на транспортните предприятия в условията на криза, а предмет - възможностите за управление на тяхната ликвидност.

ВЪВЕДЕНИЕ

Ликвидността на транспортните предприятия представлява способността им във всеки един момент да заплащат своите задължения към контрагентите си без забава, както в нормална пазарна среда, така и в условията на криза – икономическа, политическа, социална, здравна, предизвикана от пандемията от COVID 19 и от войната между Русия и Украйна. Необходимостта от осигуряване на добра ликвидност е предизвикана и от интересите и желанията на ръководствата на транспортните предприятия в условията на пазарна икономика и в условията на криза да постигнат максимални печалби с минимум инвестирани средства, т.е. да повишат тяхната рентабилност. Само чрез реализирането на висока доходност, транспортните

предприятия могат да разширят обема на транспортната си дейност в условията на криза при предизвиканото от високите цени на горивата драстично увеличение на нивото на разходите им за обслужване на притежаваните транспортни средства и на транспортния бизнес като цяло. Стремежът на ръководствата на транспортните предприятия да се наложат на пазара на услугите по превозването на пътници, стоки и товари, документи, колет и пратки и др. изключително много зависи от формирането на продажните цени на предлаганите транспортни услуги, съобразени в конкуренция с останалите превозвачи.

Транспортните предприятия трябва да притежават необходимите бързоликвидни парични средства, краткосрочни финансови активи и финансови инструменти или привлечен капитал, осигурен от финансово-кредитни институции при необходимост от ликвидни средства, за да поддържат ликвидността си на оптимално ниво. Нивото на ликвидност се постига чрез осигуряване на синхрон между входящите парични потоци от постъпления от всички възможни източници и изходящите парични потоци от плащания на всички задължения към всякакви контрагенти. Информация за паричните потоци се получава от финансовите отчети на транспортните предприятия и по-специално от Отчета за паричните потоци и от Счетоводния баланс, съставени по Националните счетоводни стандарти [1] или от Отчета за финансовото състояние и от Отчета за паричните потоци, съставени в съответствие с МСС/МСФО [2]. Въз основа на получената информация от финансовите отчети на транспортните предприятия се осъществява анализа на тяхната ликвидност.

1. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ЛИКВИДНОСТТА НА ТРАНСПОРТНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

„Ликвидността е способността на даден актив (ресурс) максимално бързо да се трансформира, обменя и превръща в парични средства при минимални загуби за притежателя му.”[3] А “...под ликвидност на баланса следва да се разбира степента на покритие на текущите пасиви (задължения) на предприятието с притежаваните и контролирани от него текущи (краткотрайни) активи, като времето на трансформиране на тези активи в парична форма следва да съответства на периода на плащане на текущите задължения.”[4]

Ликвидността на транспортните предприятия представлява:

- 1) Способността им да плащат задълженията си към техните контрагенти при реалното сбъждане на транспортния риск;
- 2) Способността им да плащат задълженията си и да изпълняват поетите ангажименти към техните контрагенти в срок, на разумна цена и с минимален ликвиден риск;
- 3) Способността им да плащат задълженията си при масово проявление на транспортния риск при сбъднали се многобройни катастрофични събития;
- 4) Способността им да плащат задълженията си не само към настоящи, но и към бъдещи контрагенти.

Ликвидността на транспортните предприятия е силно повлияна от тяхната специфична транспортна дейност, която се осъществява в условията на силно рискова среда. Високата степен на сбъждане на транспортния риск от катастрофи и силната конкуренция при осъществяване на транспортните услуги са основните предпоставки за налагане на държавен лицензионен режим за транспортната дейност от страна на Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията. Според вида на получения лиценз от държавния надзорен орган, транспортното предприятие придобива правоспособност да осъществява транспортна дейност. За нейното осъществяване са необходими транспортни средства, преминали технически прегледи и

притежаващи сертификат за годност за пътуване и квалифициран персонал от шофьори, притежаващи дипломи, сертификати и удостоверения за право на управление на различните видове транспортни средства.[5] Ликвидността на транспортните предприятия е специфична, поради притежаваните от тях специфичните активи (различните видове транспортни средства), които представляват обезпечения на специфичните им пасиви (задълженията на транспортните предприятия към техните контрагенти относно превозването на пътници, стоки и товари, документи, колети и пратки и др.). Специфичността на ликвидността на транспортните предприятия е породена от факта, че транспортните средства са бавно ликвидни дълготрайни материални активи. Те могат да се трансформират по-бавно в бързоликвидни парични средства поради материално-вещствения си характер и сравнително дългия срок на използване.

2. ОСНОВНИ ПРИЧИНИ ЗА ПОЯВАТА НА ЛИКВИДНА КРИЗА ЗА ТРАНСПОРТНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Причините са следните:

- 1) Внезапно възникване на масови задължения за плащане на суми в големи размери поради масово сбъждане на транспортния риск;
- 2) Невъзможност за плащане на текущите си задължения в определения им срок, поради липсата на необходим резерв от парични наличности;
- 3) Влошен финансов резултат – реализирани загуби;
- 4) Сериозно отклонение от предвижданите срокове на плащания на парични средства, свързани с погасяване на задълженията им;
- 5) Висок риск от концентрация на притежавани дълготрайни материални и нематериални активи и дългосрочни финансови активи;
- 6) Разразилата се световна икономическа, политическа, социална и здравна криза, предизвикана от пандемията от COVID 19;
- 7) Разразилата се световна енергийна криза в следствие на избухналата война между Русия и Украйна, която доведе до драстично покачване на цените на горивата - основните суровини за осъществяване на транспортния бизнес. Високите цени на горивата предизвикаха покачване на цените на всички услуги и стоки, в т.ч. и на цените на транспортните средства; на използваните за тяхната поддръжка инструменти, смазочни материали, автомобилни гуми, резервни части и др. и на ремонтните услуги за тях. Те доведоха и до бързото покачване на нивото на инфлацията в световен мащаб;
- 8) Повишаване на лихвените проценти по техните получени заеми от финансово-кредитни институции в следствие на бързото покачване на нивото на инфлация;
- 9) Повишените стойности на застраховките на транспортните средства, винетките, тол-таксите, медицинското обслужване, местните данъци и такси, платени при осъществяване на превози на товари, документи и пътници, претърпените денгуби и загуби от престой и други условия по международните транспортни договори и споразумения в следствие на кризата и др.

3. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЛИКВИДНОСТТА НА ТРАНСПОРТНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Възможностите на ръководствата на транспортните предприятия за управление на тяхната ликвидност с цел предпазване от изпадане в ликвидна криза, в неплатежоспособност и свръхзадлъжнялост и за избягване на производство по несъстоятелност и ликвидация са следните:

1) Увеличаване на бързоликвидните им активи с цел покриване на текущите им задължения към техните контрагенти - краткосрочни задължения до една година и частта от дългосрочните им задължения, която трябва да се погаси до една година;

2) Ограничаване на придобиването на дълготрайни материални активи (недвижими имоти – земи и сгради, съоръжения, оборудване и др.), които не са пряко свързани с транспортната дейност, на дълготрайни нематериални активи (концесии, патенти, лицензии, търговски марки, интелектуални права върху собствености, програмни продукти и др.) с изключение на тези, които са пряко свързани с транспортната дейност и дългосрочни финансови активи (акции, облигации, дялове, държавни ценни книжа и др.)

3) Възможна бърза продажба на притежаваните недвижими имоти, дългосрочни акции, облигации, дялове и други бавноликвидни активи, които не са пряко свързани с транспортната дейност, но биха осигурили необходимите бързоликвидни парични средства за справяне с евентуална ликвидна криза;

4) Преструктуриране на инвестиционния им портфейл от ликвидни активи с цел минимизиране на загубите от бързата продажба на доходоносни позиции от финансови активи и финансови инструменти за осигуряване на бързоликвидни парични средства;

5) Диверсифициране в отделни класове на краткосрочните им финансови активи: касови наличности и приравнените към тях средства, депозити в банки, краткосрочни държавни ценни книжа, ценни книжа придобити с условие за обратни репо-сделки; ценни книжа, емитирани от държави, определени като безрискови; общински ценни книжа, съкровищни бонове и облигации;

6) Спиране на разпределянето и на изплащането на дивиденди на акционерите или съдружниците при опасност от изпадане в ликвидна криза;

7) Увеличаване на собствения им капитал чрез увеличаване на размера на собствените капиталови резерви от допълнителни вноски от акционерите или съдружниците с цел осигуряване от бързоликвидни парични средства за справяне с ликвидна криза;

8) Възможност за емитиране на собствени облигации от транспортните предприятия;

9) Подобряване на събираемостта на вземанията им от клиенти и други дебитори чрез застраховане на вземанията, изпращане на нотариални покани, блокиране на банкови сметки на неиздължили се клиенти чрез съдебни разпореждания, продажба на вземания на колекторски фирми чрез цесии и др.;

10) Възможно увеличение на продажните цени на предлаганите транспортни услуги, при евентуално увеличение на цените от другите превозвачи;

11) Допълнителна финансова подкрепа чрез получаване на парични средства от предприятието – майка за финансиране на транспортната дейност;

12) Осигуряване на резервни източници за външно финансиране чрез договаряне на споразумения с други транспортни предприятия или финансово-кредитни институции за получаване на заеми;

13) Възможно трансформиране на срокове и реструктуриране на задължения;

14) Реорганизация на административно управленските разходи при възникване на ликвидна криза и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Осигуряването на сравнително добра ликвидност е важен приоритет за транспортните предприятия в условията на криза. Поддържането на каквото и да било ниво на ликвидност води до спадане на равнището на рентабилността. Ръководството на транспортните предприятия трябва да поддържа баланс между степента на развитие на транспортния риск, тяхната ликвидност и рентабилност като формира адекватна структура на активите, предназначени за покриване на техните текущи задължения. Високата ликвидност води до намаляване на рентабилността на транспортните предприятия, а твърде ниската ликвидност води до увеличаване на ликвидния риск и може да доведе отново до намаляване на рентабилността им. Рентабилността е трудно съвместима с високото ниво на ликвидност, защото са обратно пропорционални величини. Транспортните предприятия могат да повишават рентабилността си, без да нарушават ликвидността си само, ако инвестират разумно в краткосрочни и доходоносни финансови активи и финансови инструменти.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Закон за счетоводството, Обн., ДВ, бр. 95 от 08.12.2015 г., в сила от 1.01.2016 г., последно изм. и доп., бр. 19/05.03.2021 г.
- [2] Международни счетоводни стандарти/ Международни стандарти за финансово отчитане, 2019, Регламент (ЕО) № 1126/2008, Регламент (ЕО) № 1606/2002 на ЕП и на Съвета с посл. изменение;
- [3] Начкова, М., (2020), „Актуални проблеми на анализа на ликвидността на застрахователите”, Сборник с доклади от XVIII Международна научна конференция “Мениджмънт и инженеринг’ 20” на ТУ-София, 2020 г., гр. Созопол, Р България, с.590;
- [4] Иванова, Р., Аспекти на анализа на ликвидността на индустриалните предприятия в България, Сборник с доклади от Национална научна конференция „Перспективи и предизвикателства пред съвременното управление”, УНСС, С., 2015 г., с.169;
- [5] Начкова, М., Специфични особености при осъществяване на независим финансов одит на финансовите отчети на транспортните предприятия, статия в НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА УНСС, том 3, 2021, с.248 – 250, ИК – УНСС, С., ISSN (online): 2534-8957.

ANALYSIS OF THE TRANSPORT COMPANIES' LIQUIDITY IN THE CONTEXT OF CRISIS

Maia Iankova Natchkova

maianch@mail.bg

University of National and World Economy
Sofia, December 8th Street, 1700
THE REPUBLIC OF BULGARIA

Key words: *transport companies, liquidity, liquidity risk, liquidity crisis, transport risk, rate of return.*

Abstract: *For the proper business operations of the transport companies, they need to maintain their liquidity at optimum level. Transport companies' liquidity is their ability to pay their liabilities to counterparties at any time, without delay, both under normal market conditions and in the context of crisis – economic, political, social, health crisis due to the COVID-19 pandemic. They must maintain adequate level of liquidity for the purposes of settling their current liabilities within the agreed time period. Maintaining liquidity within the established ranges allows transport companies to avoid and prevent the occurrence of unwanted liquidity risk and interest risk.*

The analysis of transport companies' liquidity is made on the basis of the information obtained from their financial statements and, in particular, the Statement of Cash Flows and the Balance Sheet, made in accordance with the National Accounting Standards/ International Financial Reporting Standards.

The object of this report is the analysis of the transport companies' liquidity in the context of crisis, and its subject matter refers to the opportunities for management of their liquidity.